

T.C.
VAKIFLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Vakıflar Dergisi

Yıl: Aralık 2024 • Sayı: 62

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl: Aralık 2024 - Sayı: 62 - Hakemli dergidir. Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Sertifika No: 16651

ISSN: 1011-7474

e-ISSN: 2564-6796

Vakıflar Dergisi, TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı ve EBSCO veritabanı tarafından taranmaktadır.

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına

Sinan Aksu

Yayın Koordinatörü

Hayrullah Çelebi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Hilal Aydemir

Yayın Yönetmeni

Mehmet Kurtoğlu

Teknik Editör

Dr. Hasan Demirtaş

İngilizce Editörü

Dr. Eva Stamoulou Oral

Yayın ve Editör Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Halit Çal	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Çaycı	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfettin Erşahin	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Aladin Husic	Sarajevo Üniversitesi
Prof. Dr. Yılmaz Kurt	Ankara Üniversitesi (Emekli)
Prof. Dr. Kayhan Orbay	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice Oruç	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Demir	Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Miyase Koyuncu Kaya	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı
Dr. Murat Yılmaz	Cumhurbaşkanlığı Sosyal Politikalar Kurulu

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Muhamed M. Arnaod	The World Islamic Sciences and Education University / Ürdün
Prof. Dr. Fahameddin Başar	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Bulut	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin Çınar	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Murat Çizakça	KTO Karatay Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Géza Dávid	Institute of Oriental Studies / Macaristan
Prof. Dr. Abdülkadir Dündar	Ankara Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Akif Erdoğan	Ege Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Seyfettin Erşahin	Ankara Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Süreyya Faroqi	İbn Haldun Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Khalifa Hammache	Emir Abdelkader University / Cezayir
Prof. Dr. Mefail Hızlı	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Adnan Kadric	University of Sarajevo / Bosna Hersek
Prof. Dr. Mustafa Kara	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ziya Kazıcı	Marmara Üniversitesi (Emekli) / Türkiye
Prof. Dr. Bilal Kemikli	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Heath W. Lowry	Bahçeşehir Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Numan	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak	TOBB Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Öz	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Suphi Saatçi	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Haşim Şahin	Sakarya Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Hüsrev Subaşı	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal	Pamukkale Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Eugenia Kermeli Ünal	Hacettepe Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız	Hacettepe Üniversitesi (Emekli) / Türkiye
Prof. Dr. Musa Yıldız	Gazi Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ali Yılmaz	Uşak Üniversitesi / Türkiye
Dr. Mevludi Arslan	Hırvatistan Meşihati Başkan Yardımcısı / Hırvatistan
Dr. Nazif Öztürk	Vakıflar Genel Müdürlüğü (Emekli) / Türkiye
Dr. Vedat Şahiti	Kosova Baş Müftülüğü / Kosova

Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukuki sorumluluğu yazarına aittir.

Yazışma Adresi

T.C.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı

Atatürk Bulvarı No:10 Ulus / Ankara / Türkiye

Tel: (0312) 509 60 00 - Faks: (0312) 324 47 22

e-posta: vakiflardergisi@vgm.gov.tr web: www.vgm.gov.tr - https://dergipark.org.tr/tr/pub/vakiflar

Baskı: Sözcü Yayıncılık

Zübeyde Hanım Mah. 628. Sokak No: 26/47 Altındağ / Ankara

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Takdim	3
Önsöz	5
Anadolu'daki Samut Lakaplı Mutasavvıflar:	
Türbe, Tekke veya Zâviyeler Bağlamında Anadolu Samudiliği	9
Sufis Known as "Samut" in Anatolia: Anatolian Samudism in the Context of Tombs and Dervish Lodges (<i>Zawiyas</i>)	
Gökhan Yurtoğlu	
Kastamonu Pınarbaşı İlçesi Ömer Seydi (Duâlı Seydi) Zaviyesi ve Vakıfları	23
Ömer Seydi (Duâlı Seydi) Lodge and Waqfs in Kastamonu's Pınarbaşı District	
Cevdet Yakupoğlu - Veli İlker Dağsever	
Vakıf İşlemlerinde Kadının (Mahkemenin) Rolü:	
İzn-i Sultânî, İzn-i Kâdî ve İzn-i Mütevellî	53
The Role of Qadi (Court) in Waqf Transactions: Sultan's Approval, Qadi's Approval, and Trustee's Approval	
Hamdi Çilingir	
Ruûs Defterlerine Göre Galata Kazası'ndaki Vakıflar (1585-1700)	71
Waqfs in Galata According to Ruûs Books (<i>Ruûs Defterleri</i>) (1585-1700)	
Sevgi Akkoyun	
Vakıf Muhasebe Defterleri Işığında Bursa'da Koza ve Pirinç Hanlarının İdari ve Mali Tarihinden Bir Kesit (1574-1835)	99
A Segment of the Administrative and Financial History of the Koza and Pirinç Inns in Bursa Based on the Waqf Accounting Books (1574-1835)	
Nazenin S. Güler	
Sayda Hz. Ömer Camisi (Cami-i Kebir) Vakfı 1844-1908	125
The Waqf of the Great al-Omari Mosque in Sidon (1844-1908)	
Kürşat Çelik	
Bursa'da Vakıf ve Kamu Eserlerinin Tamirat Masrafları (1852-1853)	143
Repair Expenses of Waqf and Public Works in Bursa (1852-1853)	
Muhammet Furkan Mestan - Kadir Arslanboğa	
Vakıf Kültürü Kapsamında Kültürel Mirasın Korunması ve Yaşatılması	171
Protection and Preservation of Cultural Heritage within the Scope of Waqf Culture	
Batuhan Mumcu	
Ankara Vakıf Eserleri Müzesi, Şeyh Bahşi Mescidi Vaaz Kürsüsü	
Mevcut Koruma Durumu ve Önerileri	185
Ankara Waqf Museum, Current Conservation Status of the Sheikh Bahşi Masjid Sermon Chair and Recommendations	
Cemile Yıldırım Altun - Murat Cura	

Anadolu'daki Samut Lakaplı Mutasavvıflar: Türbe, Tekke veya Zâviyeler Bağlamında Anadolu Samudîliği*

Gökhan Yurtoğlu**

Öz

Bu çalışma, Anadolu'daki Samut lakaplı mutasavvıflar ile onların vasıtasıyla vücuda getirilen türbe, tekke veya zâviyelerin tarihi sürecini ele almaktadır. Yapılan çalışmalarda Mısır'da bulunan Samudî Tarikatı ile Anadolu Samudîleri arasındaki ilişki muğlaklığını korumaktadır. Her ne kadar Anadolu'daki Samudîlerin Mısır'daki Samudî Tarikatı'ndan etkilenmiş olduğu düşünülse de Hacı Bektaş Veli'nin kendi halifesine Samut ismini/lakabını vermesiyle beraber Anadolu Samudîliğinin temellerinin atıldığı söylenebilir. XIII. yüzyıldan itibaren Hacı Bektaş Veli'nin halifesi Hızır Samit ile başlayan Anadolu Samudîliğinin tarihî süreci XIV. yüzyılda Horasan'dan gelenlerin Samut ismini/lakabını benimsemeleriyle devam etmiştir. XV. yüzyıla gelindiğinde Kara Samut, Zincirli Samut ve Yünlü Samut gibi önemli figürlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Söz konusu Samut lakaplı mutasavvıfların Timur ile temas ettikleri ve bazılarının Timur ile beraber Anadolu'yu dolaştıkları bilinmektedir. Bu durum Timur'un Anadolu Seferi sırasında izlediği güzergâh üzerinde bulunan Sivas, Ankara, Uşak ve İzmir'deki Samut Dede/Baba isimli tekke veya zaviyelerin bu dönemde kurulmuş olabileceği fikrini kuvvetlendirmektedir. Anadolu'daki Samut lakaplı mutasavvıfların hem sosyal hem de tasavvufî bağlamda uzun bir süre boyunca faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada Anadolu'daki Samut lakaplı mutasavvıfların faaliyetleri ve onlara ait türbe, tekke veya zâviyelerin tarihi süreçleri arşiv kaynaklarına, velâyetnâmelere, kroniklere ve telif-tetkik eserlere yansıyan bilgiler ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelime: Samut Baba, Samudîlik, Bektaşîlik, Hacı Bektaş Veli, Hızır Samit.

Sufis Known as "Samut" in Anatolia: Anatolian Samudism in the Context of Tombs and Dervish Lodges (*Zawiyas*)

Abstract

This study deals with the historical process of Sufis known by the name "Samut" in Anatolia and the tombs and dervish lodges or *zawiyas* built by them. The relationship between the Samudi Order in Egypt and the Anatolian Samoudies remains ambiguous. Although it is thought that the Samudies in Anatolia were influenced by the former, the foundations of Anatolian Samudism were laid when Hacı Bektaş Veli gave the name "Samut" to his caliph. The historical process of Anatolian Samudism, which started with Hızır Samit, Hacı Bektaş Veli's caliph in the 13th century, continued in the 14th century with the adoption of the name "Samut" by those coming from Khorasan. By the 15th century, important figures such as Kara Samut, Zincirli Samut, and Yünlü Samut emerged. These Sufis came into contact with Timur and some of them traveled around Anatolia with him. This strengthens the idea that the lodges (*zawiyas*) named "Samut Dede/Baba" in Sivas, Ankara, Uşak, and İzmir, which were on the route of Timur's Anatolian Campaign, may have been established during this period. Sufis with the name "Samut" in Anatolia were active in both social and Sufi contexts for a long time. The study examines the activities of such Sufis and the historical processes of their tombs and dervish lodges in light of the information in archival sources, *velâyetnâmes*, chronicles, and copyrighted works.

Keywords: Samut Baba, Samudism, Bektashism, Hacı Bektaş Veli, Hızır Samit.

* DOI: 10.16971/vakiflar.1536454

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Ağustos 2024 / August 2024

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Kasım 2024 / November 2024

** Dr., Bağımsız Araştırmacı, Ankara-Türkiye; e-mail: yurtoglug@hotmail.com; ORCID: 0000-0002-7143-9665.

Giriş

Samut kelimesi, arşiv vesikalarında ve halk ağzında okunmuş ve yazılışlarına göre farklılık göstermektedir. Okunmuş ve yazılışındaki bu değişiklikler kelimenin anlamını da çeşitlendirmektedir. Bu bağlamda samût kelimesi sukûti, suskun anlamında, semt kelimesi aç, biçare, fukara, çulsuz, muhtaç, sefil anlamında, samed kelimesi sonsuz, bâki, bey, efendi anlamında, sâmid kelimesi hayrette kalan, gafil anlamında, sâmid kelimesi sebatkâr, pek, dayanıklı, sabit anlamında, sâmit kelimesi sedasız, gürültüsüz ve yumuşak anlamında kullanılmaktadır. Söz konusu kelimenin samûd ve sâmet gibi yazım şekilleri de bulunmaktadır. Tasavvufî bir istilâh olarak samt kelimesi ise bir huzûr-ı pîrin karşısında yapılan konuşmadan doğacak muhtemel olumsuz sonuçlardan sakınmak için takınılan tutumu ifade etmektedir. Zira çok konuşmak, hata ve dil sürçmesini beraberinde getirmekte, bu durum pişmanlığa sebep olmaktadır. Bu nedâmetten kaçınmanın yolu, kişinin edep ve erkânı göz önünde tutularak sukût edip, samût olmasından geçmektedir. Böylece sukût etmek, kişinin hem itibarını arttırır hem de kişiyi pişmanlık duyacağı şeyleri söylemekten alıkoyar. Buna mukabil “*Haksızlık karşısında susan dilsiz Şeytan’dır.*” kelâm-ı kibarî da dikkat-i nazara alınmalı, yeri geldiğinde lisân-ı münasip ile söz etmekten geri durulmamalıdır (Pakalın, 1971: 113).

Mehmet Akif Erdoğan, Osmanlıca belgelerde geçen bu kelimenin doğru okunuşunun “samut” veya “samit” olduğunu belirtmektedir. Kelimenin Anadolu halkı arasında “konuşamayan kişi”, “dilsiz” veya “asık suratlı” gibi anlamlarda kullanıldığı da bilinmektedir. Şiî coğrafyasında ise samit, “sakin, sessiz” ve özellikle “bid’atı onaylamayan” kişi olarak tanımlanmıştır. Bu durum, samut/samit kelimesinin pasif bir direniş biçimi olarak da kullanıldığını göstermektedir ve İslam tarihindeki mezhebî farklılıkların-tartışmaların bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. İsmailiyye’de ise “sâmit imam”, bâtinî bilgilere sahip olan imam anlamına gelmektedir (Erdoğan, 2020: 84). Bu da kelimenin, sadece suskunluğu değil, aynı zamanda gizli bir bilgeliği ve otoriteyi de ifade ettiğini göstermektedir.

Tasavvufî literatürde, çok anlamlılığı ve yapısal esnekliğiyle dikkat çeken “samut” kelimesi, kimi zaman bir isim veya lakap olarak da kullanılmıştır. Bu bağlamda Anadolu coğrafyasında “samut” lakabıyla tanınan ilk mutasavvıfın, Hacı Bektaş Veli ile Horasan’dan gelen Hızır Samut olduğu söylenebilir (Noyan, 1998: 221-222). Hızır Samut’un, çeşitli kaynaklarda Hızır Sâmit, Sultan Samed, Sultan Samid, Sultan Samet, Sultan Samut, Şeyh Samut ve Seyyid Samut gibi farklı isimlerle anıldığı görülmektedir (Ulusoy, 2016: 24). Türk kültüründe, Divân-ı Lügâti’t-Türk’te de yer aldığı üzere, “at atamak” veya lakap takma geleneği köklü bir geçmişe sahiptir (Atalay, 1941: 250). Bu bağlamda Hacı Bektaş Veli’nin de müritlerine çeşitli isimler ve lakaplar vererek bu geleneği sürdürdüğünü anlaşılmaktadır.

Rivayete göre Hacı Bektaş Veli, halifelerine icazet verirken Hızır Samut araya girerek kendisine de ruhsat verilmesini istemiş, bunun üzerine Hacı Bektaş Veli celâllenerek “*Kime ruhsat vereceğimi ben bilirim. Sen samut ol bakalım.*” demiş, böylece Samut lakabı ortaya çıkmıştır (Yardımcı, 2021: 98).

Hızır Samut, bir gün rüyasında Hacı Bektaş Veli’nin kendisine “*Dostlarını al, bana gel*” dediğini görür. Bunun üzerine Hızır Samut, Dost Hüda ve Bahâeddîn Atlaspûş Tebriz’de buluşarak Hacı Bektaş Veli’nin huzuruna çıkarlar, Hacı Bektaş Veli bu dervişlere nasip ve halifelik verir, Hızır Samut yeniden Tebriz’e döner (Öz & Yaman, 1998: 82; Gölpinarlı, 1958: 81) ve burada vefat eder (Noyan, 1998: 240).

Hacı Bektaş Veli’nin kendi halifesine bir isim/lakap olarak Samut ya da Sâmit kelimesini bizzat vermesi, bu ismin/lakabın Anadolu’daki mutasavvıflar arasında kabul edilerek kullanılmasının başlangıcı olarak kabul edilebilir. Hacı Bektaş Veli’nin halifesine atfen pek çok dervişin bu kelimeyi zamanla samut, sâmit, samud, samet gibi çeşitli anlam ve yazılış biçimleriyle kendilerine isim/lakap olarak seçtikleri görülmektedir. Tıpkı Ömer Emre, Said Emre, Taptuk Emre ve Yunus Emre isimlerinde geçen Emre ismi/lakabı gibi

(Alkan, 2021: 379-385) Samut ya da Samıt isminin/lakabının da tasavvufi olarak tanımlayıcı bir anlamda kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda bazı belgelere de yansıdığı üzere Samutlular ifadesi hem soy olarak hem de tasavvufi bir yol olarak yüzyıllar içerisinde varlığını devam ettirmiştir.

Bu noktadan hareketle, “Samut” lakabının Anadolu’daki tezahürlerini, özellikle türbe, tekke veya zaviyeler bağlamında incelemek yerinde olacaktır. Ayrıca “Samut” lakaplı mutasavvıfların Anadolu’daki varlıkları ve onlarla ilişkilendirilen mekânlar ele alınacaktır. Böylece, “Anadolu Samudiliği” olarak adlandırabilecek özgün bir manevi coğrafyanın çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

1. Anadolu’daki Samut İsimli/Lakaplı Mutasavvıflar Üzerine Tartışmalar

Abdülbâki Gölpınarlı, Hacı Bektaş Veli’nin halifelerinden Hızır Samut da dâhil olmak üzere Samut lakaplı üç mutasavvıfı tespit etmiş ve bunların aynı kişi olabileceği ihtimalini değerlendirmiştir. Bu üç mutasavvıf; Otman Baba Velâyetnâmesi’nde geçen Kara Samut, Tarâikü’l-Hakayık’ta bahsedilen Şeyh Samut ve Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi’nde söz konusu edilen Hızır Samut’tur (Gölpınarlı, 1958: 132-133). Ancak bu varsayım, özellikle kronolojik tutarsızlıklar nedeniyle bazı soruları beraberinde getirmektedir. Gölpınarlı’nın Edhemîlik bağlantısı üzerinden yaptığı çıkarım ilgi çekici olsa da, farklı coğrafyalarda faaliyet gösteren üç ayrı Samut’un varlığı da göz ardı edilemez bir ihtimaldir. Gölpınarlı’nın bu görüşü, bir ihtimal olarak değerlendirilmekte birlikte, konuya farklı açılardan yaklaşmak da mümkündür. Bir diğer görüş olarak üç farklı coğrafyada üç farklı Samut lakaplı mutasavvıfın var olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi’nde geçen Hızır Samut’un Tebriz’de faaliyet gösterdiği, Tarâikü’l-Hakayık’ta geçen Şeyh Samut’un Kudüs’te faaliyet göstererek 1405 yılında öldüğü ve Otman Baba Velâyetnâmesi’nde geçen Kara Samut’un ise Anadolu’nun batısı ve Rumeli’de faaliyet gösterdiği bilgileri bu görüşü destekler niteliktedir. Otman Baba Velâyetnâmesi ve Şücâeddîn Baba Velâyetnâmesi’nde geçen Kara Samut’un, büyük olasılıkla aynı kişi olduğu ve Sultan Şücâeddîn’in müridlerinden olup 1405 yılından sonra ölen etkili bir kalenderi derviş olduğu söylenebilir. Özellikle Şücâeddîn Baba Velâyetnâmesi’nde XV. yüzyılda Samut lakabını kullanan başka dervişlere de rastlanmaktadır. Bu durum, Samut lakabının o dönemde yaygın olarak kullanıldığını ve farklı kişiler tarafından benimsendiğini göstermektedir.

Sultan Şücâeddîn’in abdalları, Timur’un Anadolu’ya sefer düzenlediğini haber vermiş ve Timur’un önünden kaçıp kaçmama konusunda tavsiye istemişlerdir. Sultan Şücâeddîn, Yünlü Samut, Zincirli Samut ve Kara Samut’u Timur’a göndererek Timur’un ülkelerine girmemesini ve abdalları yerinden etmemesini bildirmiştir. Timur, bu uyarıyı dikkate alarak abdallara bir ok vermiş ve bu oku nereye dikerlerse orasını sınır olarak kabul edeceğini Sultan Şücâeddîn’e iletmiştir. Ayrıca, Timur Yünlü Samut’a yanında kalmasını teklif etmiş ve Yünlü Samut da bu teklifi kabul ederek bir süre Timur’un yanında kalmıştır (Yıldız, 2006:

**Anadolu'daki Samut Lakaplı Mutasavvıflar:
Türbe, Tekke veya Zâviyeler Bağlamında Anadolu Samudiliği)**

87-90).¹ Bu bilgiler ışığında, Samut lakaplı mutasavvıfların farklı kişiler olabileceği ve aynı dönemde farklı coğrafyalarda faaliyet gösterdikleri sonucuna varılabilir. Gölünarlı'nın ortaya attığı ortak kişi olma ihtimali, farklı bir bakış açısı sunsa da, mevcut veriler bu ihtimali desteklememektedir. Samut lakabının yaygın kullanımı ve farklı coğrafyalarda faaliyet gösteren Samut lakaplı mutasavvıfların varlığı, bu kişilerin farklı bireyler olduğunu gösteren önemli kanıtlardır.

Bilindiği üzere Sultan Şücâeddîn Velî, XIV. yüzyılın sonları XV. yüzyılın başlarında Eskişehir Seyitgazi'de yaşamış, dervişleriyle birlikte Bursa, Kütahya, Manisa ve Ankara civarını dolaşmıştır. Dolayısıyla Ankara Savaşı'ndan önce Anadolu'da olması iktiza eden Sultan Şücâeddîn'in Yünlü Samut, Zincirli Samut ve Kara Samut'u 1402 yılından önce Timur'a haberci olarak göndermiş olması gerekir (Şahin, 2010: 247-248).

Timur, Anadolu'ya 1394-1403 yılları arasında üç ayrı sefer düzenlemiştir. İlk sefer 1394 yılında Mardin, Diyarbakır, Muş, Ahlat, Erzurum ve Kars gibi Doğu Anadolu'daki şehirler üzerine gerçekleştirilmiştir. İkinci sefer, 1399-1400 yıllarında Erzurum, Erzincan ve Sivas gibi şehirlerin üzerine yürüyerek Doğu Anadolu'dan Orta Anadolu'ya doğru yönelip Malatya, Elbistan ve Halep'e doğru düzenlenmiştir. Üçüncü sefer ise 1402-1403 yıllarında Sivas, Kayseri, Ankara, Bursa, Kütahya, Uşak, Denizli, Aydın ve İzmir gibi şehirler üzerine Batı Anadolu'ya doğru yapılmıştır (Alkan & Gökbuğa, 2012: 585-594).

Şücâeddîn Baba Velâyetnâmesi'ndeki bilgiler göz önünde tutulduğunda Timur'un bahsedilen bu üç seferinden hangisi sırasında Sultan Şücâeddîn'in abdalları olan Yünlü Samut, Zincirli Samut ve Kara Samut ile temas kurduğu merak konusudur. Bu bağlamda söz konusu temasın Timur'un Sultan Şücâeddîn'in faaliyet gösterdiği Batı Anadolu üzerine gerçekleştirdiği üçüncü seferi sırasında gerçekleşmiş olduğu düşünülmektedir. Sultan Şücâeddîn ile Timur arasındaki münasebetin sadece haberciler vasıtasıyla değil aynı zamanda yüz yüze olduğunu destekler nitelikte bir bilgi de Otman Baba Velâyetnâmesi'nde geçmektedir. Bu kaynakta geçen bilgilere göre Timur ile Sultan Şücâeddîn görüşmüştür. Timur, Sultan Şücâeddîn'e "... katariyle mal ..." vermek istediye de Sultan Şücâeddîn bunu kabul etmemiştir (Kılıç vd., 2007: 12).²

Şücâeddîn Baba Velâyetnâmesi'nde geçen Kara Samut ismini Otman Baba Velâyetnâmesi'nde geçen bilgiler ile doğrulamak mümkündür. Bu mânâda Otman Baba Velâyetnâmesi'nde İbrahim Edhem ve Hacı

1 Sultan Şücâeddin Velayetnamesi'nde Timur ile ilgili söz konusu kısma şu şekilde geçmektedir:

"...Ol zemanda [kim] çıkar Rum'a iner, [Kim] Ma'nâ fehm eylesin ey bahtver. / Kod[i] Rum'un halkını kıldı akın, Tâ ki geldi Sivrihisar'a yakın. / Seyyidgâzi ol ki senden, Bir nice cem' olur ulular neden. / (Ey Hoca) didiler Sultan Baba'ya varalum, Öpelüm elini vü yalvaralum. / Diyelüm kim uş Timur-seng (?) yürüdi, Bize sen nice virürsin öğidi, / Sultan ol dem oynamışdı taglara, Gelüben yalvardılar ol servere. / Didiler kim nice olur hâlimüz, [Ey] sevgilüsü velîflerün ulumuz. / Kaçalum mı turalum mı biz dahı, Uş Çağatay irişür yavuzluğu. / Didi varun sizi pîrler kor yire, Şadlık birle kodılar yüz yire. / Didiler hâcetimüz oldı reva, Yahşı remz itdi bize Sultan Baba. / Yine olar gitdi bunlar şazman, Gör ki sultan ne remiz eyler a'yan. / Üç [dane] samudı vardı sultanun, işit adların beyan idem anun. / Biri Yünlü biri Zencirli Samut, Birine dirler idi Kara Samut. / Sultan ol dem söyledi samudlara, Didi turun karşu varun o ere. / Gelüben[i] ülkemüze girmesün, Bu muhibleri yerinden ırmasun. / Turuban samudlar oldılar revan. Dinle remzi nicedür ey pakyan. / Müddet ile varup irdiler hele, Söylediler her birisi remz ile. / Didiler kim ülkemüze girmegil, Muhibblerimüze zahmet virmegil. / Döndi Timur eyledi bunlara söz, Didi sözi aşıkâra söylenüz. / Aşıkâra söylenüz işidelüm, Hem sizi kandan gelürsiz bilelüm. / Gördi olmaz Yünlü Samut söyledi, Pîrimüz adı durur Sultan didi. / Bizi ol er gönderüp dur[ur] size, Didiler kim girmesün ülkemüze. / Ne kişidür didi sizün pirünüz, Bana siz anun nişanın virünüz. / Şu sıfatludur pirümüz didiler, Padişahun vasfını söylediler. / Didi Timur bunlara hoş geldinüz, Başum üstine ne dirse ulunuz. / Yünlü Samuda tekellüf eyledi, Berü benüm yanuma gelsin didi. / Benüm terkeşümden bunlara varun, Bir ok getirün abdallara dike kon. / Sinur rende(?) bu okı, Sadıkum dir bu söze tanrı hakkı. O sinurda bu okı her kim göre, Canı yokdur kim o(l) ülkeye gire. / Varuban getürdiler okı o dem, Virdiler samudlara ey muhterem. / Aldı samudlar okı oldı revan, Kim (ol) okın virdi beriki nişân. / Didi [ol dem] Samuda kim gitmegil, Bir nice kim sen bizi terk itmegil. / Yünlü Samud bu sözi kıldı kabul, Bir nice gün anda (erüm) itdi ol usul. / (Ol) Dahı Samudlar okı getürdiler, Sultana niyaz idüben virdiler. / Didi varun dikün imdi köçegüm, Ta size birağı kılmaya hücum. / Okı varuban sinura dikediler, Evladına (bir) yahşı gülbank çekdiler. / Yagıdan ol [an] ki oldılar emîn, Dahı Timur oradan döndi hemîn. / Yünlü Sultanun velayetlerini, Sultan [kim] söyler idi her birini. / Padişah andan görürdi çok safâ, Vir salavat ber-Muhammed Mustafâ ..."

2 Bu husustaki söz konusu kısma şu şekilde geçmektedir: "... Ve Sultân Şücâ' kaddese sırrahü'l-celî hazretleri Sultân Bâyezîd zamânında Rûm vilâyetinde kütüb idi. Ve bu müşârün ileyh ol Sultân Bâyezîd'dür kim Timurleng maşrık tarafından gelüp anı habs eyledi ki meşhûrdur. Ve gelüp Rûm'a kâdem basdıqda Timurleng vezîr ü vüzerâsıyla ol kân-ı velâyet kim Sultân Şücâ'dur nazarına geldi. Ve ol kân-ı velâyetün nazarına katariyle mâl arz eyledi. Ve ol kân-ı velâyet ana celal birle ayıtdı kim: Tîz yüzün suyuyla Rûm'dan çık git yohsa sen bilürsin didi. Ve ol mâlî kabûl itmedi. Pes bunlarun emsâli velîler âlemden geldi ve geçdi."

Bektaş Velî gibi kendilerinden önce gelen “kutbü’l-aktâb” ve “sahib-i velâyet”ler büyük kardeş olarak adlandırılırken kendilerinden sonra gelenler ise küçük kardeş olarak adlandırılmıştır (Yurtoğlu, 2016: 144). Bu adlandırmanın Kara Samut’un abdallarına ve dervişlerine hitaben “... *Kim önünüzce dosta gider ulu kardaş u gözüm dir imiş. ...*” sözüne atıfta bulunularak desteklendiği görülmektedir (Kılıç vd., 2007: 47).³

Her ne kadar Kara Samut ismi diğer kaynaklar vasıtasıyla doğrulanabilir olsa da aynı durum Yünlü Samut ve Zincirli Samut isimleri için geçerli değildir. Söz konusu abdallara ait bilgiler sadece Şücâeddîn Baba Velâyetnâmesi’nde geçmektedir. Bu Velâyetnâme’de Yünlü Samut hakkında nispeten daha ayrıntılı bilgiler geçmesine rağmen Zincirli Samut hakkında sadece bir yerde bilgi bulunmaktadır. Şücâeddîn Baba Velâyetnâmesi’nde Yünlü Samut’un muhtemelen “Yünlü” ismini almasına sebep olan bir kıssa nazım olarak şu şekilde ifade edilmiştir:

“Turu geldi otururken nâzenîn, Gör ki n’eyler evliyâ-yı ber güzîn. / Tayagın alup görindi asman, Vardı bir bulut içinde oldı nihan. / Bir sa’atden gördiler yine çıkar, Bir yeşilçe kuş kanadını tutar. / Tayagıyla basub aldı bir yünün, Yire indi yine ol mahcub-ı din. / Yünlü Samut çünkü gördi ol yünü, Didi sultanum bana vir bu yünü. / Padişaha eyledi bî-dil niyâz, Tâ ki yünü virdiler ey ser-firâz. / Başına sokdı vü yirin söyledi, Bu yünü senden alırlar bil didi. / Her ne yün girse eline Samud’un, Çevresine sokar idi ol yünün. ...” (Yıldız, 2006: 86-87; Köksal, 2017: 41-42).

Sultan Şücâeddîn’in Velâyetnâme’de Yünlü Samut’a köçegüm diyerek hitap etmesi Yünlü Samut’un onun sürekli yanında bulunan bir yardımcısı olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir. Bilindiği üzere tasavvufî mânâda “*Küçük, Kûçek, Köçek*” lakabı bir şeyhin yardımcısını ifade etmek için kullanılan bir tabirdir (Alkan & Yurtoğlu, 2018: 49). Bu bağlamda Yünlü Samut ile ilgili bilgilerin bir kısmı Mecnun Baba’nın hayvan donuna girmesini anlatan bir kıssada şu şekilde geçmektedir: “... Pes Sultan Yünlü Samud’a işaret eyledi. Sor köçegüm şol kardaşçuga insan tonından niçün hayvan tonına döndü didi. Yünlü Samut eytdi: “Abdal şu başundan geçen kıssadan bilürsin” didi. “Tonun insanun (idi) hayvan tonına girdün” didi. ...” (Yıldız, 2006: 60).

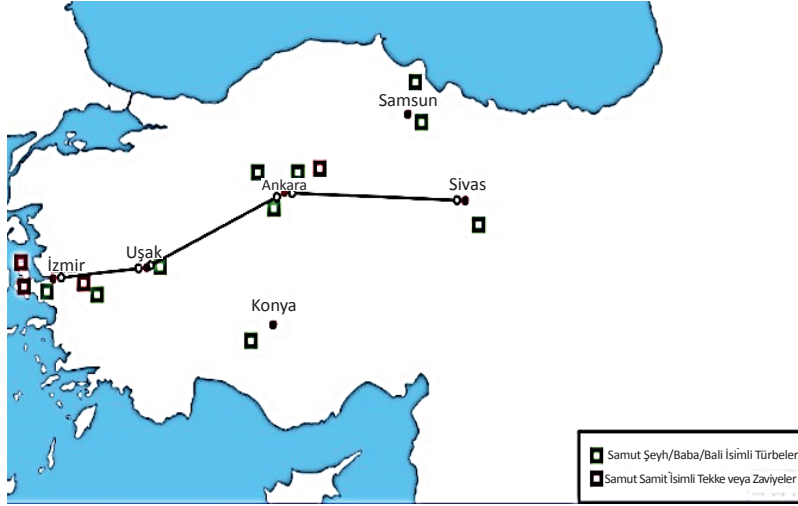
Timur’un özellikle 1402-1403 yıllarında Sivas, Kayseri, Ankara, Bursa, Kütahya, Uşak, Denizli, Aydın ve İzmir gibi şehirler üzerine gerçekleştirdiği üçüncü Anadolu Seferi sırasında izlediği güzergâh (Şekil 1) üzerinde Samut Baba adı altında türbe, tekke veya zâviyelerin olduğu dikkat çekmektedir (Şekil 2). Bu noktada yukarıda bahsi geçen Yünlü Samut’un 1402’den önce Timur’un yanına gelerek bir süre Timur ile beraber Anadolu’da dolaşmış olduğu bilgisi önemini arttırmaktadır.

3 Söz konusu kıssa şu şekilde geçmektedir: “... Pes öyle olsa irşâd kutbun ve sahib-i velayetündür. Eger sual itseler kim kutb-ı sahib-i velayet ve sahib-i kudret ve sahib-i tasarruf didüğün mesela Hazret-i Hünkâr Hâcî Bektaş Veli kaddese sırrahü’l-âlî ve İbrahim Edhem kaddesa’l-lâhü sırrahü’l-celî hazretleri ve bunların emsali kutbü’l-aktab ki geldi geçti. Pes bunların müridleriyüz diyenlerin hali ve merâtibleri niçedür? Mürid degül pes nedür? Cevab oldur ki men teşebbhe bî-kavmin fe hüve minhüm hükmiyle anlar teşbih ehlidür. Ve hem tâliblerdür. Hallü halince meritebe issi olalar velayete hizmet ideler tâ ol velayet ve kutbü’l-aktab irşâdınla Hakk’a yakın olalar.(s.47) nasıblü nasibine tâlibler ve aşıkardur. Ol merâtib-i velayete kim ol kimseden görmüşlerdür tâ kim hallü halince derecât sahibi olalar. Öyle degül kim lâf u güzâf u bî-mânâ davâ ideler. Dahı kutb âlemine sohbet-i nasihat ve kelâm-ı fasihat ayıtdı ise birbirine irşâd u nasihat ideler. Ve kendüleründen ön gelen aşık u sadıklara ve yok içinde yegânelere sonra gelen aşık-ı sadıklara ulu kardaş diyeler. Ve ol ön gelen yegâne-i râh olanlar sonra gelen aşık-ı sadıklara güççük kardaş diyeler. Ve nasihatlar ideler. Nitekim Kara Samut hazretleri rahmetü’l-lâhi aleyh abdallarına ve aşıklarına aydur imiş: Kim önünüzce dosta gider ulu kardaş u gözüm dir imiş. Anun gibi sahib-i velayeti öyle kelâm u davâyı tamam idicek girü kalanı ne dimek lazım olur hod malumdur. Öyle olsa aşık-ı sadık oldur kim üzerine derd ü mihnet ve aşk-ı hakîkati revâ göre. Ve rıza-yı dost anda mukîm ola. ...”

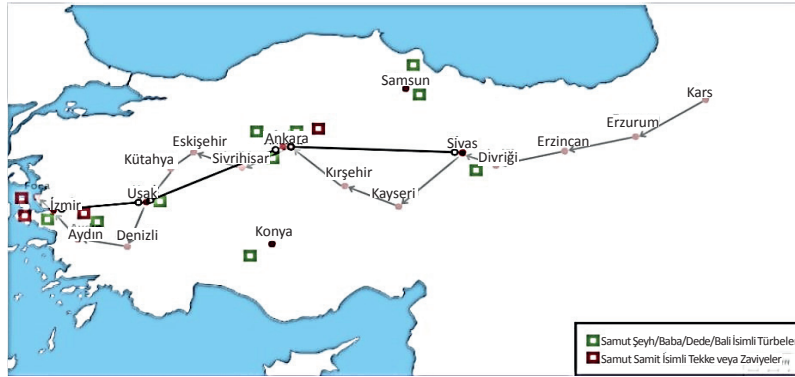
**Anadolu'daki Samut Lakaplı Mutasavvıflar:
Türbe, Tekke veya Zâviyeler Bağlamında Anadolu Samudiliği)**

Şekil 1. Timur'un 3. Anadolu Seferi güzergâhı

Şekil 2. Anadolu'da bulunan Samut Baba isimli türbe, tekke veya zâviyeler

Şekil 3. Timur'un 3. Anadolu Seferi güzergâhı ile Samut Baba isimli türbe, tekke veya zâviyelerin karşılaştırması

2. Yünlü Samut'un Anadolu'daki Samudîlik Üzerindeki Etkisi: Timur'un Üçüncü Seferi Bağlamında Bir Değerlendirme

Yünlü Samut'un, Timur'un üçüncü Anadolu Seferi sırasında onun yanında bulunarak Anadolu'da Samut Baba adıyla anılan tekke veya zaviyelerin kuruluşunda doğrudan rol oynamış olabileceği düşüncesi, mevcut veriler ışığında ilgi çekici bir hipotez olarak öne çıkmaktadır. Timur'un sefer güzergâhı ile Sivas, Ankara, Uşak ve İzmir'deki Samut Baba türbe veya tekke konumları arasındaki örtüşme, bu yapıların kuruluş tarihlerindeki belirsizlikle birleştiğinde, Yünlü Samut'un bu kuruluşlarda olası rolünü güçlendirmektedir (Şekil 3). Ancak, mevcut verilerle kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Anadolu'daki Samut Baba adlı yapıların tümünün Yünlü Samut tarafından kurulduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi, bu yapıların hepsinin aynı kişi tarafından kurulduğunu da söylemek mümkün değildir.

Bu noktada, Şücâeddîn Baba Velâyetnâmesi'nde Yünlü, Zincirli ve Kara Samut gibi isimlerin geçmesi, XV. yüzyılda Anadolu'da "Samudîler" olarak adlandırılacak bir tasavvufi hareketin varlığına işaret etmektedir. Bu hareketin mensupları, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde tekke veya zaviyeler kurmuş olabilirler. Dolayısıyla, Yünlü Samut'un Timur'un seferi sırasında ziyaret ettiği veya kurulmasına vesile olduğu yapılar, daha geniş bir Samudî hareketinin parçası olabilir.

Evliya Çelebi'nin Seyâhatnâmesi'nde Mısır'daki 360 tarikat arasında Samudîliği de sayması (Dağlı vd., 2005: 123), Anadolu'daki Samudîler ile Mısır'daki Samudîler arasındaki olası bağlantıya dikkat çekmektedir. Her ne kadar bu iki grup arasında doğrudan bir bağ kuran belge ve bilgiler şu an için mevcut olmasa da, isim ve tasavvufi anlayış bakımından paralellikler bulunmaktadır. Anadolu'daki Samut isimli yapıların sayısının görece fazla olması, Samudîliğin Anadolu'daki etkisinin tahmin edilenden daha geniş olabileceğini düşündürmektedir. Bu etkinin, Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'daki güçlü etkisiyle birleşerek özgün bir Samudî yorumunun ortaya çıkmasına yol açmış olması da mümkündür.

Sonuç olarak, Yünlü Samut'un Timur'un seferi sırasında Anadolu'daki bazı Samudî yapılarının kuruluşunda rol oynamış olması muhtemeldir. Ancak, Anadolu Samudîliğinin bu tek kişiye indirgenemeyecek kadar geniş bir hareket olduğu ve muhtemelen Hacı Bektaş Veli gibi diğer önemli figürlerin etkisiyle Anadolu'ya özgü bir karakter kazandığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, Anadolu'daki Samudîliğin kökenleri, yayılımı ve diğer tasavvufi akımlarla ilişkileri üzerine daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

3. Anadolu'daki Samut Baba İsimli Türbe, Tekke veya Zâviyeler

Sivas, Ankara, Uşak ve İzmir'deki Samut Baba isimli türbe, tekke veya zâviyelerin kuruluşlarını XV. yüzyıla kadar geri götürmek mümkün görünmektedir. Bilindiği üzere Sivas'ın Kangal İlçesi'nde Samut Baba adı altında bir türbe bulunmaktadır. Bu türbenin kitabesindeki bilgilere göre II. Selim döneminde 1573 yılında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır (Acun, 1988, s. 197). Ancak kitabede geçen 1573 senesi Samut Baba'nın ölüm yılını değil türbenin inşa yılını ya da türbenin yenilenme yılını göstermektedir. 29 Ocak 1549 tarihli 262 numaralı tahrir defterinde *Karye-i Hune Boğazı nâm-ı diğer Baba Samut* başlığı altında *Çiftlik-i Zâviye-i Baba Samut* kaydı bulunmaktadır. Bu kayda göre Baba Samut'un 1549 yılından çok önce yaşadığına dair Sivas'ta Baba Samut Karyesi, Çiftlik-i Zâviye-i Baba Samut ve Zâviye-i Baba Samut kayıtları birer delil olarak gösterilebilir (BOA, TTd., Nu: 262: 26; Şahin, 1980: 116). Dolayısıyla tüm bunların bir süreç içerisinde meydana geldiği göz önünde tutulursa Samut Baba'nın yaşadığı yüzyılı XV. yüzyıla kadar geri çekmek ihtimal dairesindedir.

Ankara'daki Samut ya da Samet isimli türbe, tekke veya zâviyelerin de ne zaman kuruldukları konusu belirsizdir. Bu bağlamda en erken bilgilere 1530 yılına ait Ankara Tahrir Defteri'nde rastlanmaktadır. Bu

**Anadolu'daki Samut Lakaplı Mutasavvıflar:
Türbe, Tekke veya Zâviyeler Bağlamında Anadolu Samudiliği**

defterde Zâviye-i Samut (Samet) Balı başlığı altında 300 akçelik bir gelir kaydedilmiştir. Bu gelir 1571 yılına ait tahrir defterinde de varlığını korumuş görünmektedir (Erdoğan, 2004: 208). Aynı şekilde 1530 yılına ait *Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri*'nde de Kengri (Çankırı) Livâsı dâhilinde Vakf-ı Zâviye-i Samut kaydı görülmektedir (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994: 746). Bu bilgilerden hareketle hem Samut Balı'nın hem de Vakf-ı Zâviye-i Samut'un XV. yüzyılda faal olduğunu söylemek mümkündür. Diğer taraftan Ankara'nın Akyurt İlçesi'nde de bir Samut Köyü bulunmaktadır. Söz konusu köy, arşiv belgelerine Baba Samud ya da Bozca Samud olarak kaydedilmiştir (Ulusoy, 2016, s. 66). Adını Samut Baba Türbesi'nden aldığı düşünülen köyün ne zaman kurulduğu hakkında ayrıntılı bilgiler mevcut değildir. Ankara'nın Polatlı İlçesi'nde bulunan Oluk Pınar Köyü'nün de eski adının Samutlu olduğu ve köyün bir Türkmen Boyu olan Samedli veya Samutlular tarafından kurulduğu görüşü de bulunmaktadır (Ulusoy, 2016: 66).

Yukarıda da değinildiği üzere Timur'un üçüncü Anadolu Seferi'nde takip ettiği güzergâhlardan birisi de Uşak'tır. Bugün Uşak Şehri'nin Sivaslı İlçesi'ne bağlı Samatlar Köyü'nde Samut Dede/Baba'ya ait bir kabir bulunmaktadır. XV. ve XVI. yüzyıla ait Uşak Tahrir Defterlerinde bugünkü Samatlar Köyü'ne ait herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu defterlere göre bugünkü Sivaslı İlçesi, Sivaslı Karyesi adı ile Uşak Nahiyesi'ne, Uşak Nahiyesi de Kütahya Livâsı'na bağlı görünmektedir (Akgül, 1988: 1, 32, 36; Özdeğer, 2001: 3-4). Bu noktada halk arasında söz konusu köyün Samut Dede tarafından XIV. yüzyılda kurulduğuna inanılması ve Samut Dede'nin Kolu Açık Hacım Sultan ile kardeş olduğuna dair söylenceler dikkat çekmektedir (Ulusoy, 2016: 66). Kolu Açık Hacım Sultan Velâyetnâmesi'ne göre Hacım Sultan, Otman Baba ile çağdaştır (Gündüz, 2010: 72-73). Otman Baba'nın da 1378-1478 yılları arasında yaşadığı bilinmektedir (Alkan & Yurtoğlu, 2018: 47-65). Dolayısıyla Kolu Açık Hacım Sultan Velâyetnâmesi'ndeki bilgiler ile Otman Baba Velâyetnâmesi'ndeki bilgiler doğru olarak kabul edilirse Kolu Açık Hacım Sultan'ın XIV. yüzyılın son çeyreği ile XV. yüzyılın son çeyreği arasında bir dönemde yaşadığı kabul edilebilir. Samatlar Köyü ahalisinin söylencelerinden hareketle Samut Dede/Baba'nın Kolu Açık Hacım Sultan ile kan bağıyla kardeş olmasa da yol (Tarikat/Tasavvufi Düşünce) bağı ile kardeş olduğu malumdur. Bu noktadan hareketle Samut Dede/Baba ile Kolu Açık Hacım Sultan'ın çağdaş olduğu, bugün Uşak Şehri'nin Sivaslı İlçesine bağlı Samatlar Köyü'nde mezarı bulunan Samut Dede/Baba'nın da XV. yüzyılda faaliyet gösterdiği söylenebilir.

Timur'un üçüncü Anadolu Seferi'nde takip ettiği güzergâhın son halkası olan İzmir ve civarında da Samut isimli türbe, tekke veya zâviyelere rastlanmaktadır. Bu bağlamda Çeşme (BOA, AE.SSLM.I.. 1/8; BOA, C.EV.. 567/28647), Urla (BOA, C.EV.. 398/20173; BOA, C.EV.. 6/251; BOA, MVL. 612/18) ve Birgi (BOA, C.EV.. 508/25679)'de Samut Baba isimli türbe, tekke veya zâviyeler bulunmaktadır. Bu türbe, tekke veya zâviyelerin hangi yüzyılda vücuda getirildiği konusuna gelince söz konusu bölgedeki en erken arşiv kayıtlarına Yavuz Sultan Selim döneminde rastlanmaktadır. 23 Eylül 1520 tarihli bir belgeye göre Samut Baba, bazı mezraaları Karaburun'a bağlı Çeşme Köyü'nde bulunan Samut Baba Zâviyesi'ne vakfetmiştir. Bu belgeye göre Samut Baba Zâviyesi'ne ilk olarak Derviş Ali şeyh olarak atanmıştır. Derviş Ali'nin vefatından sonra zâviyede sırasıyla Halil, Hızır ve Mahmud veled-i Turbalı isimli kişiler şeyh olarak görev yapmıştır (BOA, AE.SSLM.I.. 1/8). Her nesil ya da kuşağın ortalama süresi 20-30 yıl olarak kabul edildiğinde Çeşme'deki Samut Baba Zâviyesi'nin Samut Baba dönemi hariç en az 80 yıl önce faaliyet göstermeye başladığı söylenebilir. Bu duruma vakfın kurucusu Samut Baba'yı da kattığımızda belge tarihinden takriben yüz yıl geriye gitmek mümkündür. Bu durumda Samut Baba'nın muhtemelen XV. yüzyılın ilk çeyreğinde faaliyet gösterdiği fikri kuvvet kazanmaktadır. Nitekim yapılan bazı araştırmalar, net bir tarihlendirme yapmamakla beraber Samut Baba Zâviyesi Vakfı'nın kuruluşunun XV. yüzyıla kadar geri çekilebileceğine vurgu yapmaktadır (Küçükdağ vd., 2015, s. 108). Çeşme'deki söz konusu zâviyenin XIX. yüzyılda da faaliyet gösterdiği türbedâr tayini ile ilgili bir belgeden anlaşılmaktadır (BOA, C.EV..

567/28647). Urla'daki Samut Baba Zâviyesi'nin de sonraki yüzyıllarda faaliyet göstermeye devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum 1732 ve 1846 yıllarına ait arşiv vesikalarındaki bilgilerden takip edilebilmektedir (BOA, C.EV.. 6/251; BOA, C.EV.. 398/20173). İzmir ve civarında bulunan Samut Baba zâviyelerine ait belgelerin bir kısmının Samut Baba Zâviyesi'ne vakfedilen mezraa, eşcar (ağaçlar) ve arazilerden elde edilen mahsulât ile ilgili olduğu görülmektedir (BOA, C.EV.. 633/31916; BOA, MVL. 612/18; BOA, TK.GM..FRM., 1/2). Birgi'de bulunan Samut Baba Zâviyesi'ne ait bir belge ise 17 Haziran 1764 tarihli olup, Samut Baba Zâviyesi'ne yapılan müdahalenin men edilmesi ile ilgilidir (BOA, C.EV.. 508/25679).

Sivas, Ankara, Uşak ve İzmir'deki Samut Baba isimli türbe, tekke veya zâviyelerin dışında Konya'da Beyşehir Göçeri Köyü'nde Samut Dede/Baba'ya ait bir zâviye bulunmaktadır. Söz konusu zâviye, arşiv belgelerindeki bilgilerden hareketle XV. yüzyılda faaliyet halinde görünmektedir (Erdoğan, 2004: 174). Yine Beyşehir Fasıllar Köyü'nde Samut Dede Türbesi bir ziyaretgâh olarak faaliyet göstermektedir. Samsun'da Ladik Kuyucak Köyü'nde ve Havza Şeyhler Köyü'nde Samut Dede Türbesi vardır (Ulusoy, 2016: 62-63). Eğriboz Adası'nda Samut Baba Sultan Türbesi, Bolu'da Viranşehir Yörükviranı Köyü'nde de Samut Baba Zâviyesi'ne rastlanmaktadır (Erdoğan, 2020: 85).

Sonuç

Hacı Bektaş Veli'nin bizzat halifesine "Samut" veya "Sâmît" ismini/lakabını vermesi, bu terimin Anadolu mutasavvıfları arasında benimsenip kullanılmasının başlangıç noktası olarak değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle Anadolu'daki Samut lakaplı mutasavvıfların ortaya çıkışını XIII. yüzyıldan başlatmak yerinde olacaktır. Nitekim Hacı Bektaş Veli'nin halifesine ithafen pek çok dervişin zamanla bu isim/lakabın "samut", "sâmit", "samud" gibi çeşitli varyasyonlarını kullandıkları görülmektedir. "Emre" gibi, "Samut" veya "Samıt" ismi/lakabı da tasavvufi bir kimlik ifadesi olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, bazı belgelerde de görüldüğü üzere, "Samutlular" ifadesi hem bir soy hem de bir tasavvufi yol olarak yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüştür.

XIV. yüzyılda da Horasan'dan Anadolu'ya mutasavvıfların gelmeye devam ettiği, hatta bu mutasavvıfların bazılarının Samut ismini/lakabını kullanarak bugünkü Çorum ve civarında faaliyet gösterdikleri söylence-leri bulunmaktadır. Timur'un Anadolu Seferi'nden önce de yani XIV. yüzyılın sonu XV. yüzyılın başlarında da tıpkı Otman Baba gibi Horasan'dan Anadolu'ya birçok mutasavvıf gelmeye devam etmiştir. Bu mutasavvıflar arasında da Samut ismini/lakabını kullananlar bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlileri Sultan Şücâeddîn ile beraber hareket ederek XV. yüzyılda faaliyet gösteren Kara Samut, Zincirli Samut ve Yünlü Samut'tur. Şücâeddîn Baba Velâyetnâmesi'nde geçen bilgilerden hareketle Yünlü Samut ile Timur arasında bir münasebet kurulduğu Timur'un Yünlü Samut'u kendisinin yanında kalmaya ikna ederek bir süre onunla beraber Anadolu'da faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu durum, Timur'un 1402-1403 yıllarında Sivas, Kayseri, Ankara, Bursa, Kütahya, Uşak, Denizli, Aydın ve İzmir gibi şehirler üzerine gerçekleştirdiği üçüncü Anadolu Seferi sırasında izlediği güzergâhta bulunan Samut isimli türbe, tekke veya zaviyelerin bu dönemde temellerinin atılmış olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Yukarıda da ayrıntılı bir şekilde izah edilmeye çalışıldığı üzere Timur'un üçüncü Anadolu Seferi güzergâhı üzerinde Samut adı ile kurulan türbe, tekke veya zâviyelerin tarihî süreçlerinin XV. yüzyıla kadar geri çekilmesi de bu görüşü destekler mahiyettedir. Söz konusu güzergâh üzerinde birçok türbenin bulunması bir taraftan XV. yüzyılda faaliyet gösteren Samut Baba'ya ait makamlar olarak izah edilebileceği gibi Samut ismini/lakabını alan farklı mutasavvıfların da türbeleri olabilir.

Anadolu'da bulunan Samut lakaplı mutasavvıfların Mısır'daki Samudîlerin takipçileri olup olmadıkları net değildir. İsim ve tasavvufî anlayış bakımından bu iki tasavvufî hareketin birbirleriyle paralellik arz ettiğini söylemek mümkündür. Bir taraftan Anadolu'daki Samut isimli türbe, tekke veya zâviyelerin Mısır'daki

**Anadolu'daki Samut Lakaplı Mutasavvıflar:
Türbe, Tekke veya Zâviyeler Bağlamında Anadolu Samudîliği)**

Samudîliğin Anadolu'daki etkisinin bir parçası olabileceği ihtimalini akılda tutmak gerekir. Diğer taraftan Anadolu'daki Samudîliğin Hacı Bektaş Veli'nin etkisiyle Anadolu'ya özgü bir tasavvufî harekete dönüşmüş olduğu görüşü göz ardı edilmemelidir. Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'ndeki bilgilere göre Hacı Bektaş Veli'nin halifesi olan Hızır Samut'un Tebriz'de vefat ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Anadolu'da Sultan Samut Ocağı olarak adlandırılan ocağın soy olarak Hacı Bektaş Veli'nin halifesi Hızır Samut'a dayanmaması iktiza eder. Bu bağlamda Hacı Bektaş Veli'nin halifesi olan Hızır Samut'un hiç evlenmediğine dair görüşler daha kabul edilebilir görünmektedir. Anadolu'nun çeşitli coğrafyalarına dağılmış halde ortaya çıkan Hızır Samut Ocağının/Ocaklarının kaynağını ise Hacı Bektaş Veli'nin halifesi Hızır Samut'a atfen Samut ismini/lakabını alan mutasavvıfların soyundan gelenlerin oluşturduğunu düşünmek daha makuldür. Bu bağlamda düşünüldüğünde Samut ismi/lakabı kabul edilerek sürdürülen tasavvufî hareketin bir kısmının soy yoluyla bir kısmının da yol (Tarikat/Tasavvufî Düşünce) bağıyla yüzyıllar boyunca faaliyet gösterdiği söylenebilir. Dolayısıyla Hacı Bektaş Veli'nin halifesine atfen Anadolu'nun birçok yerinde ortaya çıkıp samut ismini/lakabını alan mutasavvıfları Samudîler olarak adlandırmak ve Sâmu'dîleri de Bektaşîlikle paralel tasavvufî bir hareket olarak tanımlamak mümkündür. Samut isimli türbe, tekke veya zâviyeler ise söz konusu Anadolu Sâmu'dîliğinin tasavvufî düşüncesinin öğrenildiği ve yayıldığı mekânlar olarak tanımlanabilir.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, AE.SSLM.I.. Dosya Nu: 1, Gömlek Nu: 8.

BOA, C.EV.. Dosya Nu: 398, Gömlek Nu: 20173.

BOA, C.EV.. Dosya Nu: 508, Gömlek Nu: 25679.

BOA, C.EV.. Dosya Nu: 567, Gömlek Nu: 28647.

BOA, C.EV.. Dosya Nu: 6, Gömlek Nu: 251.

BOA, C.EV.. Dosya Nu: 633, Gömlek Nu: 31916.

BOA, MVL. Dosya Nu: 612, Gömlek Nu: 18

BOA, TK.GM..FRM., Dosya Nu: 1, Gömlek Nu: 2.

BOA, TTd., Nu: 262, s. 26.

438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530) II, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1994.

2. Tarihi Kaynaklar

Evliyâ Çelebi, (2005). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 10. kitap, (haz. Y. Dağlı, S. A. Kahraman, R. Dankoff), İstanbul.

Kaşgarlı Mahmud, (1941). *Divân-ı Lügâti't-Türk Tercümesi*, C. III, Çev. Besim Atalay, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uzun Firdevsi, (1958). *Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli-Vilâyetnâme*. Haz. Abdülbâki Gölpinarlı, İstanbul: İnkılap Kitapevi-Nurgök Matbaası.

3. Telif-Tetkik Eserler

Acun, H. (1998). "Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri". *Vakıflar Dergisi*, (20), 183-211.

Akgül, M. (1988). Kütahya Tahrir Defterlerine Göre Uşak Nahiyesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alkan, M. & Gökbuğa, F. (2012). "Timur'un Anadolu'daki Yolu: Anadolu Günlüğü". *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım- Timur)*. Ankara. 585-594.

Alkan, M. & Yurtoğlu, G. (2018). "Tarihî Bir Şahsiyet Olarak Otman Baba: Otman Baba Kimdir?". *IV. Uluslararası Alevîlik ve Bektaşîlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ed. Orhan Kurtoğlu-Ayşe Çamkara Erginer, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yayınları, Ankara. 47-65.

Alkan, M. (2021). "Saruhan İlinde Bir Sûfi: Ömer Emre". *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyet Sempozyumu IV Saruhanoğulları Bildiriler*. Ankara: TTK. 1-18.

Erdoğan, E. (2004). Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Ankara Tahrir Defterlerinin Analizi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Erdoğru, M. A. (2004). "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilayetinde Vakıflar IV". *Tarih İncelemeleri Dergisi*. XIX (2), 141-176.

Erdoğru, M. A. (2020). "Beşşehir'de Bir Türk Dervişi ve Zâviyesi: Göçeri'de Samut Baba ve Zâviyesi".

**Anadolu'daki Samut Lakaplı Mutasavvıflar:
Türbe, Tekke veya Zâviyeler Bağlamında Anadolu Samudiliği)**

Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Sempozyumu. (Editörler: Zekeriya Işık – Tuğba Gülen). 83-91.

Gündüz, T. (2010). "Hacı Bektaş Veli'nin Yol Arkadaşı Kolu Açık Hacım Sultan ve Velâyetnâmesi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, (55), 71-96.

Kılıç, F. & Arslan, M. & Bülbül, T. (2007). *Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin)*. Ankara: Grafiker Ofset.

Köksal, M. F. (2017). "Şeyh Şücâeddîn Velâyet-Nâmesi'nin Son Neşri Üzerine". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, (84), 9-45.

Küçükdağ, Y. & A. Değerli, & B. Şahin, (2015). *Vesâik-i Bektaşiyân'a Göre Osmanlı Devleti'nde Bektaşî Tekkeleri*. Konya: Çizgi Kitapevi.

Noyan, B. (1998). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*. 1. Cilt. Ankara: Ardıç Yayınları.

Öz, B. & Yaman, A. (1998). *Hoca Ahmed Yesevi'den Hacı Bektaş Veli'ye*. Ankara.

Özdeğer, M. (2001). *15-16. Yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre Uşak Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Pakalın, M. Z. (1971). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Şahin, H. (2010). "Şücâüddin Velî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 39, 247-248.

Şahin, İ. (1980). *Yeni İl Kazası ve Yeni İl Türkmenleri (1548- 1653)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Ulusoy, A. (2016). *Alevilikte Sultan Hızır Samut Ocağı*. Ankara: İmla Kitap Yayınları.

Yardımcı, M. (2021). "Hacı Bektaş Dergâhından Himmet Uman ve Mahlas Alan Âşıklarda Hacı Bektaş Sevgisi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, (98), 77-106.

Yıldız, A. (2006). "Şucaaddin Baba Velayetnamesi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, (37), 49-98.

Yurtoğlu, G. (2016). "Otman Baba'nın Tarikatına Dair". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (80), 137-150.

